

Likovni razvoj predšolskega otroka

✍ Irena Valdes

Poleg fizičnih sprememb in zdravstvenih preizkusov le malo stvari tako natančno opisuje otrokov razvoj kot njegova risba. Lahko bi rekli, da je risba dnevnik, iz katerega lahko razberemo stopnjo otrokovega kognitivnega, čustvenega, socialnega in včasih celo fizičnega razvoja.

Diagnostični potencial risbe je kaj kmalu opazil strokovni kader, zato se je postopoma zelo razširilo zanimanje psihologov, psihiatrov in likovnih terapevtov za razvoj diagnostičnih instrumentov, od katerih nekatere uporabljamo še danes.

Projektivne risarske naloge so doživele svoj vrh v prejšnjem stoletju, njihov razvoj je slonel na ramah večjih imen v razvojni psihologiji, kot so Goodenough (1926), Koppitz (1968), Harris (1963) in še mnogi drugi. Vendar so se proti koncu stoletja te naloge po temeljitejših študijah (Golomb, 1990) izkazale za precej nezanesljive, čeprav še vedno priljubljene pri prenekaterih terapevtih. Pomembnejši so postali temeljitejši pristopi, ki so na prostih risbah iskali razvojne elemente. Tako je na primer leta 1969 izšla knjiga Rhode Kellogg, v kateri je predstavila študijo 200.000 otroških risb. Opazovala je ponavljajoče se vzorce na risbah mlajših otrok. S to obsežno študijo smo pridobili temelj, na kate-

“ Lahko bi rekli, da je risba dnevnik, iz katerega lahko razberemo stopnjo otrokovega kognitivnega, čustvenega, socialnega in včasih celo fizičnega razvoja. ”

rem so prenekateri snovalci modernih pristopov opazovanja otroške risbe kovali nove metode.

Ali vsi otroci rišejo enako?

Tudi če nismo strokovnjaki, opazimo, kako se risba v otroštvu spreminja. Iz nerazločljivih in nekontroliranih potezov risba sistematično napreduje vse do pubertete. Ob vstopu v adolescenco pa se zgodi nelogičen korak nazaj v poenostavljanje in karikiranje, kar je zelo pomembno za psihološko razumevanje tega čustveno občutljivega obdobja.

V nadaljevanju si bomo na primerih ogledali likovni razvoj zdravega predšolskega otroka od prvega leta do vstopa v šolo. Risbe tega zgodnjega obdobja otroštva so do sedaj pokazale veliko enotnost po celem svetu. Na risbah je opaziti, kako otrok riše določene stvari in kako se povečuje njegova zmožnost predstavljanja. Ne opazuje pa se tematike, ki je seveda lahko precej odvisna od individualnega interesa. Vsako leto otrok z risbo izrazi likovni razvoj, ki je točno določen in sloni na številnih študijah.

V predšolskem obdobju toleranca za odstopanje pri zdravem otroku praktično ne obstaja. Težko je razložiti, zakaj vsi otroci do vstopa v šolo rišejo enako; nekaj zagotovo pripomore razvoj gibanja in fine motorike. Dokazano je tudi, da kulturno in vzgojno ozadje do petega leta pravzaprav nimata vpliva na risbe v tem razvojnem obdobju. Lahko bi torej sklepali, da je risba v tem obdobju bolj vezana na otrokov fizični razvoj in zavedanje let-tega; otrok z risbo izraža rast telesa, občutek za svoje telo in občutek koncepta 'jaza'. Starejši kot so otroci, bolj se risbe lahko razlikujejo, vendar se še vedno gibljejo po osnovnih smernicah

načina risanja, primerne za določeno starost; to traja vse do začetka druge faze pubertete (okrog 15. leta), ko se začnejo kazati začetki razvoja individualne osebnosti.

Pregled razvoja po letih

1. in 2. leto

Vsak dojenček se uči obvladovanja telesnih mišic od glave k periferiji okončin. V prvem letu postopoma obvlada najprej oči, nato mišice obraza, pa vrat, telo, okončine od trupa do prstov na rokah in nogah. Starši otroku ponavadi navdušeno potisnemo barvico v roko takoj, ko le-ta lahko nekaj prime. Prve risbe pa nastanejo takrat, ko otrok razume, da za barvico ostajajo sledi, ki jih je ustvaril, in ga to veseli. Prve risbe tako nastanejo okrog enega leta starosti in so risbe z izvorom gibanja v komolcu, zato so to ponavljajoče se črte v isti smeri.

Nato se razvije tudi zapestje in črte že postajajo bolj gibljive. To so dalj-

še kontinuirane črte najrazličnejših oblik, ki se prepletajo med seboj in živahno zavzemajo dobršen del papirja.

Pri dveh letih se črte začnejo koncentrirati proti sredini papirja in dobivajo krožno obliko. V njih je ponavadi videti tudi druge elemente, kot so pike, tudi ravne črte, a prevladujoče črte so posledica daljšega kontinuiranega krožnega gibanja roke.

Risbe imajo v tem obdobju skupne značilnosti: so ritmične, dinamične in skoraj plešočega značaja. Nimajo posebne orientacije in lebdiyo na papirju, kakor da bi bile brez gravitacije.

3. in 4. leto

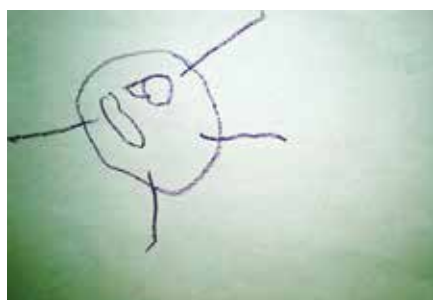

Do tretjega leta (lahko tudi do pol leta prej) je otrok zmožen narisati zaprt krog, ki ga vztrajno vadi v različnih barvah in velikostih. Včasih ga poudari z dvojno črto, vanj lahko nariše tudi manjši krog ali piko. V tem obdobju se sočasno lahko pojavi tudi oblika križa. Ta nov dosežek sovпада z govornim preskokom na prvo osebo ednine, torej 'jaz'. S krogom otrok simbolno uprizori zavedanje sebe kot samostojne fizične enote.

Krog in križ sta osnovni gradbeni enoti za likovno uprizoritev človeške figure, ki je tudi otrokova prva usmerjena tema, ki jo izpopolnjuje v obdobju

dveh let. Poznamo dva razvoja: razvoj iz kroga (ki služi kot osnova za glavo) in razvoj iz križa (ki služi kot osnova za telo). Bolj pogosta je osnova s krogom, vendar ne izključuje paralelnega razvoja s križem.

Razvoj človeške figure iz kroga

Krog najprej pridobi žarke in je pridoben soncu, nato se ti žarki postavijo na mesta okončin, torej dva za roke in dva za noge. Več jih lahko ostane v predelu glave (lasje). Pojavijo se tudi

oči. Naslednji korak je jasen obraz; tej stopnji rečemo 'glavonožec', saj so na risbi prepoznavni ljudje, ki pa še nimajo trupa. Trup se pojavi kasneje, z njim pa tudi realna človeška podoba.

Razvoj človeške figure iz križa

Križ se najprej okrepi in postane debelejši, potem na vrhu pridobi krog, ki predstavlja glavo. Nato pa manjkajo le še roke, noge in obraz. V takšnem razvoju ne razvijejo risanja 'glavonožca'.

5. in 6. leto

Pri petih letih otrok že obvlada shemo, ki si jo je izbral za uprizoritev človeške figure, vendar še vse do adolescence to figuro postopoma izboljšuje. Pri petem letu se posveča prvim detajlom, kot so roke, obraz in lasje. Pomembno je tudi to, da se figura spušča na tla. V začetku plava na nebu. Ko otrok to opazi, najprej začne tla približevati figuri; nariše npr. hribček, lestev, skakalnico, nato pa se figura tudi sama spusti na dno lista. V tem obdobju se pojavljajo tudi prve hiše. Izjemno zanimivo je, da se po celem svetu pojavljajo najprej hiše s trikotno streho (tudi v kulturah, kjer takih hiš ni!). Šele v šestem letu se v risbi začnejo opazovati kulturni dejavniki. Takrat se pojavijo tudi motivi zgodb, okoliškega dogajanja, živali in rastlin. Figura pa se razvija z oblekami, izboljšanjem razmerij (glava – trup), barvanjem površin in odebelitvijo nog.

Razvoj otroške risbe v likovni terapiji

Pri delu likovnega terapevta z otroki in mladostniki je globoko poznavanje

otrokovih razvojnih stopenj izjemno pomembno. Poleg tega moramo razumeti tudi pomen vsake stopnje s psihološkega stališča in vedeti, kako lahko otroku pomagamo, da se povzpne na razvojni lestvici. Če otrok ni na njegovim letom ustrezni stopnji likovnega razvoja, je to prvi pokazatelj, da nekaj ni tako, kot bi moralo biti. Razlogi za to pa so lahko zelo različne narave; razkrijejo se med terapijo.

“Vsako leto otrok z risbo izrazi likovni razvoj, ki je točno določen in sloni na številnih študijah.”

Starši me nikoli ne obiščejo zaradi zaostanka v likovnem razvoju, poiščejo me zaradi problemov vedenjske, socialne ali čustvene narave. Ali se te kažejo v razvojni stopnji, preverim sama. Se pa vsako leto ob koncu šolskega leta zgodi, da prihajajo po strokovno mnenje ozaveščeni starši, ki tehtajo, ali je vstop v šolo za njihovega otroka primeren. Iz risbice strokovnjak zelo dobro razbere, ali je otrok pripravljen na vstop v šolo. S tem vprašanjem se pogosto srečujem tudi na predavanjih, ki jih pripravljam za pedagoge; vprašanje je vredno posebne pozornosti.

Vsekakor pa je znanje o likovnem razvoju otroka in njegovem razpoznavanju pomembno tudi za vse tiste, ki se z otroškimi risbami pogosto srečujejo. To prepoznava tudi vedno več šol v Sloveniji, ki to temo vključujejo v izobraževalne seminarje. ■

Viri in literatura

Brochmann, Inger (1997): *Die Geheimnisse der Kinderzeichnungen*. Stuttgart: Freies Geistesleben.

Golomb, Claire (1990): *The child's creation of a pictorial world*. California: University of California Press.

Goodenough, Florence (1926): *Measurement of intelligence by drawings*. New York: Harcourt, Brace&World.

Harris, Dale B. (1963): *Children's drawings as measures of intellectual maturity*. New York: Harcourt, Brace&World.

Kellogg, Rhodda (1969): *Analyzing children's art*. California: Mayfield Pub Co.

Koppitz Munsterberg, Elizabeth (1968): *Psychological evaluation of children's human figure drawings*. New York: Grune&Stratton.

Malchiodi, Cathy A. (1998): *Understanding children's drawings*. New York: The Guilford Press.

Rubin, Judith Aron (2005): *Child art therapy*. New Jersey: John Wiley&Sons.

Valdes, Irena (2013): Likovna terapija kot pomoč otrokom. V: *Vzgoja*, letnik XV, št. 59, str. 42–43.